

روانشناسی آثار قرآنی و مبطل قرآن

طیبه بلوردی، عضو هیئت علمی دانشگاه آزاد

اسلامی واحد سیرجان

چکیده:

امروزه نقش رنگ در زندگی بشر کاملاً مشخص شده است رنگها بر روان انسان ایجاد تحول و دگرگونی می نمایند و امور او را تحت سیطره خود در می آورند. هرآنچه در طبیعت وجود دارد به نوعی با ساختمان روحی و جسمی انسان مرتبط است. رنگ های موجود در طبیعت در واقع، تعدیل کننده نیازهای روحی و روانی انسان اند همچنین تامین کننده سلامت چشم و تعادل در جسم و روح نیز می باشد. در اسلام توجه خاصی به مساله رنگ شده و بیان دستورات بسیار در باره رنگ لباس و تاثیر پذیری نامحسوس و کلی آن در زندگی حاکی از این مهم می باشد. رنگهای بیان شده در قرآن کریم هم از این نکته مستثنی نمی باشند، در این طرح ما قصد داریم به بررسی این موضوع پرداخته که در قرآن کریم از چه رنگهایی یاد شده و بیشترین رنگ به کار رفته در قرآن، چه رنگی است و با تطبیق آیات قرآن (که راجع به رنگ جمادات، نباتات و موجودات و اثرات

روانشناسی آنان)، با نظرات روانشناسان و آنچه که علم جدید به آن رسیده مطالب ذکر شده را اثبات کرده، که آیا اثرات روانی رنگ در قرآن مورد توجه قرار گرفته؟ آثار زیست شناختی این رنگها از منظر قرآن چه می‌باشد؟ با بررسی‌های انجام شده مشخص گردید که آیات متعددی در قرآن پیرامون رنگهای زرد، آبی، قرمز، سبز و سفید، سیاه وجود دارد که در هر یک از آیات اثرات روانی رنگ با توجه به آن چه در علم روانشناسی بیان شده مد نظر قرار گرفته و رنگ به کار رفته در آیات همان موقعیت و اثر روحی و روانی را مورد تاکید قرار داده است.

کلید واژه:

قرآن، رنگ، روانشناسی رنگ، رنگ در قرآن، رنگها.

مقدمه

خداوند متعال آفریدگار رنگهای اصلی - و آنچه از ترکیب و تجزیه آنها بدست می‌آید - است و همه رنگها آفریده دست هنر آفرین اوست.

هو الله الخالق الباری المصور له الاسماء الحسنی. (حشر، ۲۵)

اوست خداوند، خالق و سازنده و مصور و تمام اسمای حسنی از آن اوست.

تدبیر آفریدگار در خلق رنگهای موجود در عالم هستی است. خداوند آن چنان زیبایی خاصی به مخلوقات می‌دهد که هر کدام در جایگاه مخصوص خود جلوه گر می‌شوند.

واضح است که تاثیر انسان از رنگ، ماهیت کاملاً روانی داشته و به طور غیر مستقیم در هنجارها،

واکنش‌ها و رفتارهای فرد موثر است. اما باید توجه داشت؛ وقتی که از رنگها و اثرات جسمی و

روحی آن بحث می‌کنیم، نباید انتظار اثرات شدید و قابل احساسی برای همه داشت، بلکه اثراتی

جزئی است زیرا در طول مدت طولانی روی هم انباشته می‌شود آثار و نتایج گسترده‌ای را در

زندگی انسان بر جای می‌گذارد. (صبور اردوبادی، ۳۷/۲)

ارتباط درک ما از زیبایی با رنگ، بسیار ساده و فوری است و اگر هم هیچ شناخت تئوریک نسبت

به رنگ نداشته باشیم، بطور غریزی در موقعیتی قرار داریم که رنگ به راحتی در ما نفوذ می‌کند و

عمق و گرما و توانالیه آن یعنی کیفیت عینی آن با بعضی از احساسات و تالمات ما آمیخته

می‌گردد». (اولیوریو فراری، ۹۰)

از آن جا که قرآن، از رنگهای گوناگون سفید، سیاه، سرخ، سبز و... یاد شده. در این طرح ما به

بررسی این موضوع می‌پردازیم که در قرآن کریم از چه رنگهایی یاد شده و بیشترین رنگ به کار رفته در قرآن، چه رنگی می‌باشد و به تطبیق این آیات با نظرات روانشناسان و آنچه که علم جدید به آن رسیده می‌پردازیم

❁ یافته و بحث

❁ نور

نور به عنوان مهم‌ترین عامل در تشخیص و دیدن رنگ همواره مورد توجه بوده است. رنگ‌ها در نور به وجود می‌آیند. نور خورشید بی‌رنگ است و رنگین کمان نشان می‌دهد که تمام رنگ‌ها، در نور سفید وجود دارند. نور از خورشید می‌آید، بازتاب تشعشعات نور از اشیاء، رنگ آنها را تشکیل می‌دهد. اشعه خورشید از طول موج‌های مختلف تشکیل شده که هفت رنگ اصلی و فرعی داشته، ماوراءبنفش و مادون قرمز و غیره. «که تاکنون سیصد هزار رنگ برای بشر شناخته شده است و دانشمندان در زمینه رنگ‌شناسی آثار و خواص آن تحقیقات مفصل کرده»^۱.

نور عبارت است از انرژی الکترو مغناطیسی که رفتار ذره‌ای و موجی دارد. «طیف امواج الکترومغناطیسی دارای طول موج‌های متفاوتی = یک میلیونیم متر است»، تا بیش از هزار کیلومتر متغیر می‌باشد. نور دارای طول موج کوتاه‌تر از ۳۸۰ و بلندتر از ۷۶۰ نانومتر قابل رویت نیستند»^۲.

در قرآن کریم راجع به انعکاس نور در دریا می‌خوانیم: «یا همچون ظلماتی در یک دریای عمیق و پهناور که موج آن را پوشانده و برفراز آن موج دیگری و برفراز آن ابری تاریک است، ظلمهایی است یکی برفراز دیگری، آن گونه که هرگاه دست خود را خارج می‌کند ممکن نیست آن را ببیند! و کسی که خدا نوری برای او قرار نداده، نوری برای او نیست»^۳.

شعاع (پرتو) نور از ۷ رنگ تشکیل شده که هنگام برخورد شعاع آن با آب، این ۷ رنگ از یکدیگر متمایز می‌گردند.

« هنگامی که شعاع نوری از عمق اقیانوسها می‌گذرد. لایه بالایی، رنگ قرمز را در ۱۰ متر اول جذب می‌کند. اگر غواصی به عمق ۳۰ متری فرو رود و در آنجا زخمی شود، قادر به دیدن خون خود نیست چون نور قرمز به این عمق نمی‌رسد. به همین صورت، رنگی که بعد از قرمز جذب می‌شود، پرتوهای نارنجی رنگ می‌باشد. سپس در عمق ۵۰ متری پرتوهای زرد، در

عمق ۱۰۰ متری پرتوهای سبز، در عمق ۲۰۰ متر به بالا پرتوهای آبی جذب می‌شوند. بدین ترتیب اقیانوسها بطور تصاعدی تاریک می‌شوند و جالب اینکه این تاریکی در لایه‌های نور و در نتیجه مواعنی که موجب از بین رفتن آن می‌گردد، شکل می‌گیرد.

پرتوهای نور که حاصله از نور خورشید می‌باشد توسط ابرها جذب می‌شود. بعضی از این پرتوها در هنگام بازگشت نور تجزیه شده و باعث پیدایش لایه ای از تاریکی در زیر ابرها می‌گردد.^۴

* رنگ در قرآن

دقیق‌ترین تعریف علمی رنگ این است: رنگ یک انعکاس مرئی است که در اثر عبور یا انتشار یا بازتاب ترکیب رنگ‌ها توسط اشیا به وجود می‌آید.^۵

مفهوم رنگ دامنه‌ها و ابعاد گسترده‌ای دارد، برخی از تاثیرات رنگ‌ها دارای معنی یگانه‌ای در سراسر جهان هستند. رنگ‌هایی که در طیف رنگ‌ها در ناحیه قرمز قرار دارند به عنوان رنگ‌های گرم شناخته می‌شوند که این دامنه‌اش از احساسات گرم و صمیمانه تا احساس خشم و عصبانیت متغیر است.^۶ لازم است برای درک هر چه بهتر رنگ و ویژگی‌های آن را در آیات قرآن کریم مورد مطالعه و بررسی قرار دهیم. در قرآن کتاب هدایت و تکامل بشر، با اشاره به هدایت تکوینی خداوند در آفرینش طبیعت، انسان را متوجه تاثیر غیر مستقیم محیط اطرافش کرده و در خلال آن اشاره به تاثیر روانی رنگها در انسان می‌نماید.^۷

آیات متعددی پیرامون رنگهای گوناگون سفید، سیاه، سرخ، سبز... آمد که به مطالب جالب و بی نظیری اشاره کرده و نشانه عمیق بودن مسائل مطرح شده در این کتاب مقدس است.

* ۱- رنگ زرد

رنگ زرد در رنگ موجود در طیف نور خورشید بین نارنجی و سبز قرار گرفته و از جمله رنگهای روشن به حساب می‌آید. پرتوهای زرد حاصل جریانات مغناطیسی مثبتی هستند که القاکننده و محرکند. این پرتوها اعصاب را تقویت کرده و توانایی ذهنیت برتر را به تحریک و می‌دارند. « به رنگ‌های گرم مثل زرد، قرمز، نارنجی، رنگهای "پیشرو" نیز می‌گویند زیرا چشم را به طرف خود جلب کرده »^۸

به رنگ زرد و برخی از انواع آن در پنج آیه از آیات قرآن مجید اشاره شده.

❁ ۱-۱- زرد لیمویی

❁ صفراء فاقع لونها تسر الناظرین ❁ ۹.

«آن ماده گاوی است زرد یک دست خالص، که رنگش بینندگان را شاد می‌کند.»
بارزترین ویژگی این رنگ در آیه تولید شادی آرامش و خوشحالی در روحیه انسان است، که به خوبی نشان دهنده خاصیت فرح بخشی و نشاط آوری رنگ زرد می‌باشد. که باعث بروز بشاشیت در فرد و تحریک فعالیت‌های ذهنی می‌شود و در ماهیچه‌ها نیز انرژی تولید می‌کند. این آیه ماجرای گاو بنی اسرائیل است که خداوند برای یافتن قاتل فردی از قوم حضرت موسی (ع) دستور داد گاوی را که پیر و از کار افتاده نباشد و زرد یک دست بوده که رنگ آن بینندگان را شاد و خوشحال می‌کند، را ذبح کنند.

در قرآن کریم می‌بینیم تعیین نوع گاوها با رنگش چگونه است، زیرا رنگ دلالت بر تعیین چیزها دارد و برای دیدن و تشخیص اشیاء یک عامل موثر است.

کلمه «تسر» به معنای خوشحالی حقیقی و درونی می‌باشد. چراکه از ماده «سر» به معنای «پنهان» گرفته شده است. این شادی ممکن است آشکار نشود. لذا از ماده «فرح» استفاده نکرده است. ذکر این نکته لازم است که نقیض «سر»، «حزن» است و نقیض «فرح»، «غم» و اندوه است. از طرفی با بررسی‌های انجام گرفته مشخص شده که «رنگ زرد» باعث آرامش و سرور باطنی انسان می‌شود.

شهید پاک‌نژاد این نوع زرد را زرد لیمویی دانسته و گفته است رنگ زرد لیمویی، مخصوص بهجت آوری و مسرت بخشی است.

پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی
رتال جامع علوم انسانی

❁ ویژگیهای گاو زرد:

رنگ زرد شادی آور به طوری که بر دوشنده شیر اثر مطلوب می‌گذارد و باعث می‌شود دوشیدن بهتر انجام گیرد و این اشاره به اثر روانی رنگ است که اسلام به آن اشاره کرده است.^{۱۰}
از سوی دیگر «پشه و بسیاری از حشرات از رنگ زرد گریزانند، در بعضی باغ‌ها برای دور شدن حشرات از لامپ‌های زرد استفاده می‌کنند^{۱۱}

ممکن است گاوانی که چنین رنگی دارند از حملات پشه‌ها در امان و مصون باشند، به نوعی که به بیماریهایی که ناقل آن پشه است، مبتلا نشوند و بالتبع انسان را هم دچار نسازند. در روایات هم اشاره به استحباب استفاده از شیرگاو زرد شده است.

شهدید پاکنژاد در جایی اشاره کرده‌اند که در کتب اسلامی ذکر شده، انتخاب گوسفند سیاه و گاو زرد برای شیر و خوردن با عسل و خرما مستحب است که این مطلب از معجزات اسلام و قرآن است

یکی از بهترین نژادهای گاوهای شیری در جهان گاو "جرسی" (Jersey) یا جرزی است. نژاد جرسی از نظر جثه کوچکترین نژاد در بین نژادهای شیری است. نژادی زودرس است دارای رنگ زرد آهویی یکدست و گاهی همراه با لکه‌های سفید می‌باشد. که شیر جرسی‌ها در مقایسه با سایر نژادها بیشترین درصد چربی و همچنین مواد جامد بدون چربی را دارد. جرسی‌ها نسبت به تمامی نژادهای دیگر زودتر بالغ می‌شوند و سریعتر به اوج تولید شیر می‌رسند. شیر نژاد جرسی به علت کاروتن زیاد زرد رنگ می‌باشد. گاوهای جرسی به خلوص نژادی شهرت دارند.

لیمویی کم‌رنگ نمایانگر قدرت عقلانی زیاد است پرتوهای زرد حاصل جریان‌های مغناطیسی مثبتی هستند که القاکننده و محرکند. این پرتوها اعصاب را تقویت کرده و توانایی ذهنیت برتر را به تحریک وای دارند. این همان رنگی است که اعصاب حرکتی را فعال نموده و در عضلات انرژی تولید می‌کند. ۱۲

می‌توان از این پیام قطعی آیه تجاوز کرد و آن را به جاهای دیگر هم سرایت داد. مثلاً می‌توان گفت گاو زرد ملاک نیست، بلکه هر حیوان دیگر و هر چیز دیگری که رنگش شاد باشد محبوب است. این رنگ برخلاف انتظار در مسائل تربیتی و استفاده آن در اماکن آموزشی و پرورشی حائز اهمیت است. چرا که این رنگ یک نوع حالت تحریک‌کننده ذهنی و هوشی دارد که شدیداً موجب تقویت فکر انسان می‌گردد. ۱۳

۱-۲- زرد چوبی

خداوند در آیه ۲۰ سوره حدید در نکوهش زندگی دنیوی و عدم ثبات و ناپایداری آن به همراه تمثیلی می‌فرماید: ﴿ثم يهيئ فتراه مصفرا ثم يكون حطاماً﴾. ۱۴
«سپس (کشت) خشک می‌شود آن را زرد رنگ بینی؛ سپس خاشاک شود»
زرد در مقابل سبز قرار دارد، زرد خصلت تغییر دارد. ۱۵ که در این آیه بدان اشاره شده که کشت و زرع از حالت سبزی و نشاط و تازگی خارج شده و خشک و زرد گردیده است.

❁ ۱-۳- زرد و بی روح

رنگ زرد دو مرتبه برای کشت زرد خشکیده و خرد و ریز شده اید به کار رفته است که باد آن را به هر سو می پراکند. در این آیه « فضای ایجاب به فضای سلب، زندگی به مرگ و دشت به بیابان بی آب و علف انتقال می یابد، برای اینکه اینها همه چرخش گردونه زندگی از آغاز تا پایان است و در این میان، بین زندگی طبیعی، حیات گیاه و حیات انسان، هیچ تفاوتی وجود ندارد. آن گاه واژه «مصفر» و نه «اصفر»، برای این چنین حالتی، یعنی دلالت بردگرگونی از حالتی به حالتی دیگر به کار می رود»^{۱۶}

❁ ثم یخرج به زرعاً مختلفاً الوانہ ثم یتبعہ فترہ مصفراً ثم یجعلہ حطاماً ❁^{۱۷}

سپس به وسیله آن کشتزاری را که رنگهای آن گوناگون است بیرون می آورد، سپس خشک می گردد، آن گاه آن را زرد و بی روح می بینی، سپس خاشاک می گردد.

در این آیه به یکی از آثار عظمت خداوند یعنی « مراحل حیات گیاه » اشاره شده است. باران از آسمان نازل می شود و سپس در درون زمین ذخیره شده و به صورت چشمه ها و قنات ها و چاه ها بیرون می آید. آن گاه « هزاران رنگ » از گیاهان از این « آب بی رنگ » به وجود می آید. پس از آن، گیاه خشک می شود به گونه ای که آن را زرد و بی روح می بینی. تندباد از هر سو می وزد و آن را که سست شده است از جا می کند، سپس خداوند آن را درهم می شکند و خرد می کند.^{۱۸}

❁ ۱-۴- باغ زرد و پژمرده

در این آیه، اشاره به بادهای زیان بار شده که اگر بادهای داغ و سوزان و یاسرد و خشک و یا توام با سموم فرستاده شود، به دنبال آن زراعت و باغ، زرد و پژمرده می شود.

❁ ولئن ارسلنا ریحا فراوہ مصفراً لظلوا من بعدہ یکفرون ❁^{۱۹}

اگر ما بادی (آفت زا) بفرستیم و (کشت خود را) و پژمرده ببینند، (مایوس شده و) قطعاً پس از آن کفران می کنند.

در این جا زرد نمایانگر سستی و بی حالی است.

❁ ۱-۵- زرد شتری

« چون این رنگ سمبل ارتباط با دیگران است اگر در برقراری ارتباط با دیگران مشکل دارید از رنگهای زرد در لباستان استفاده کنید بی دلیل نیست که این رنگ نماد اداره پست است. این رنگ عظمت و شکوه را مجسم می کند»^{۲۰}

رنگ زرد رنگی گرم است، و خاصیت گرما بخشی آن در آیه ذیل برای بیان حجم زبانه آتش دوزخ و رنگ آن از عمق جهنم مد نظر قرار گرفته تا شدت آن را برای تاثیر در نفس انسان به تصور بکشد.

❁ اینها ترمی بشرر کالقصر کانه جمالت صفر ❁ ۲۱

دوزخ چون کاخی بلند شراره می افکند، گویی (در سرعت و کثرت) همچون شتران زرد رنگی هستند (که به هر سو پراکنده می شوند).

در این آیه "جمالة" جمع "جمل" به معنی شتر و "صفر" جمع صفرا به معنی زرد است. شراره را به شتران زرد موی تشبیه کرده است. که وجه تشبیه رنگ زرد، شعله و سرعت آن می باشد که نتیجه چنین حالتی حرارت بخشی زیاد است. یعنی شعله های جهنم همانند شتران زردی هستند که از نظر تندی با سرعت زیاد به هم می پیچند. بنا بر این حرارت بخشی یکی از خواص رنگ زرد می باشد. ۲۲ یعنی با توجه به آیه سرعت بخشی و حرارت و گرما از خصوصیات رنگ زرد است.

«زرد از نظر سمبولیک به گرمای خورشید، شادمانی و سرخوشی بر می گردد. حس درک آن تندی و تیزی است.»

رنگ زرد سمبل خورشید است و نیز بین انسان و خورشید رابطه تنگاتنگی وجود دارد. صبح آفتابی، صبح لذت بخشی برای شروع کار و کوشش روزانه است ولی صبح ابری یا نیمه ابری روحیه فرد را ضایع می کند. در هر حال صبح با نمایان شده اشعه های زرد رنگ خورشید شروع کار و غروب پایان کار را نشان می دهد.

«رنگهای گرم، تحریک کننده، سبب فعالیت و جنب و جوش، الهام دهنده روشنی و شادی زندگی و مولد حرکت هستند» ۲۳

در قرآن از بعضی رنگهای دیگر هم به نیکی یاد شده است، که از جمله رنگ سبز است.

❁ ۲ - رنگ سبز

رنگ سبز زیباترین رنگی است که در قرآن هشت بار مطرح شده و به بساط بهشتیان و جامه های ابریشمی و حریرهای سبز رنگ آنان در آیاتی چند اشاره شده است.

رنگ سبز نماد رویش و حیات و زندگی است، در مذهب، رنگ سبز سمبل ایمان و عقیده، دین، فنا ناپذیری، ابدیت و عمق است این رنگ که بیشتر در اعیاد مورد استفاده دارد سمبل رستاخیز و

محشر نیز می باشد.

❁ ۱-۲ - خوشه سبز

حضرت یوسف (ع) بعد از اینکه توسط عزیز مصر (تحت تاثیر همسرش) به زندان افکنده شد. با دو تن دیگر از درباریان پادشاه در زندان بود حضرت یوسف (ع) خوابی که آنان دیده بودند را تعبیر نمود و همان گونه که او گفت یکی از آن دو به دربار بازگشت و به عنوان «ساقی» به کار خود ادامه داد و دیگری اعدام شد؛ تا این که پادشاه خوابی دید. دانشمندان از تعبیر خواب عاجز ماندند. ناگهان «ساقی» به یاد یوسف (ع) در زندان افتاد. او با اجازه پادشاه به زندان آمد و تعبیر خواب را از وی پرسید. حضرت یوسف (ع) خواب را چنین تعبیر نمود: «کشور مصر هفت سال سرسبز خواهد بود و غله بسیاری نصیب مردم خواهد شد، به دنبال آن هفت سال، قحطی خواهد آمد که باید مردم از غلات ذخیره شده خود استفاده کنند.

«سبز رنگ دنیای سبزیجات و معلول عمل فتوسنتز است. این رنگ، رنگ رشد است. علامت پیشرفت فراوانی است»^{۲۴} که به این امر در قرآن و تعبیر خواب حضرت یوسف (ع) اشاره شده است.

سبز رنگ گیاهان جهان، رنگ کلروفیل اسرار آمیز در گیر با فتوسنتز است وقتی که نور به زمین می رسد، آب و هوا عناصر خود را رها می کند و ذات وجود سبزی را بیرون می دهد، باروری، ارضاء آرامش و امید ارزش های مفهومی سبز، یعنی تداخل و اتفاق دانش و ایمان می باشند، اگر سبز به زردی یعنی به سلسله رنگ های زرد سبز وارد شود، نیروی جوانی و بهار طبیعت را احساس خواهیم کرد.^{۲۵}

از نظر روانشناسان رنگ سبز آرامش بخش ترین رنگها و علامت زندگی، رویش و جاودانی است. این رنگ نشانه طبیعت، تعادل و بهنجاری است و نیز سبز نماد حیات و زندگی است ❁ سبع سنبلات خضر و اخر یاسات ❁^{۲۶}

هفت خوشه سبز، و هفت خوشه خشکیده دیگر.

رنگ سبز در همه دنیا نشانی از پوشش گیاهی و رشد و نمو گیاهان است. «سبز رنگ طبیعت است. سبز سمبلی از رشد، هماهنگی، تازگی و باروری است. سبز شدیداً در افراد احساس امنیت ایجاد می کند».^{۲۷}

«سنابل» (خوشه ها) در صیغه جمع مونث، (سنبلات) زمانی می آید که با تانیث بر خرمی و سر

سبزی کشت دلالت کند و در « السنبلات الخضرة » (خوشه‌های سبز) مانند گاو فربه و « السنبلات الیاسات » (خوشه‌های خشک) مانند گاو لاغر. هر گاه سر سبزی، بیشتر می‌شود، ثروت حیوانی هم بیشتر می‌شود؛ هر چند که گستره زمین‌های زیر کشت بیشتر می‌شود، مراتع نیز بیشتر می‌شوند. هر چه خشکسالی فراگیر شود، گرسنگی هم خواهد بود و در این حالت، خشکی، سبزی را می‌بلعد. چنان که امروز در پیشرفت بیابان‌ها و به هنگام از بین رفتن ثروت حیوانی، شاهد این پدیده هستیم و واقعا اگر کشت سبز و گاو فربه - به عنوان نمونه ای از حیوانات - از بین بروند، باید بر حیات انسانی خط پایان کشید. ۲۸

❁ ۲-۲ - سبزی دو بهشت

سبزی رنگی ایده آل برای فضاهاست که ایجاد آرامش و تمرکز می‌کند. از آن جا که بهشت محل جاوید و دار قرار و آرامش بهشتیان نامیده شده پس از هر لحاظ این آرامش برای آنان فراهم می‌باشد حتی در نوع رنگ‌های به کار رفته در بهشت به همین دلیل رنگ بهشت، لباس و تخت بهشتیان سبز می‌باشد.

«مدهامتان» ۲۹

« آن دو بهشت در نهایت سبزی و خرمی هستند. »

«مدهامتان» از ماده «ادهیمام» از ریشه «دهمه» است و در اصل به معنای سیاهی و تاریکی شب می‌باشد و به سبز پررنگ نیز اطلاق گردیده است و در مورد آن دو بهشت که در اوج خرمی و سرسبزی هستند، به کار برده شده است. : علوم انسانی و مطالعات فرهنگی

امام کاظم (علیه السلام) فرمودند: ❁ ثَلَاثَةٌ يَجْلُونَ الْبَصَرَ: النَّظْرُ إِلَى الْخُضْرَةِ وَالنَّظْرُ إِلَى الْمَاءِ الْجَارِي وَ النَّظْرُ إِلَى الْوَجْهِ الْحَسَنِ ❁ ۳۰

«: سه چیز نور چشم را زیاد می‌کند: نگاه کردن به سبزه، نگاه کردن به آب روان و نگاه به صورت زیبا.»

❁ ۲-۳ - لباس سبز بهشتی

همان گونه سبزی در دنیا رنگ حاصلخیزی و فراوانی نعمت و شادی است، در آخرت نیز رنگ پاداش و زندگی، خوش و خرم است؛ زیرا در آن جا مومنان، جامه سبزی پوشند و بر تخت‌های سبز تکیه می‌دهند:

❁ عالیهم ثياب سندس خضر ❁ ۳۱

بهشتیان را جامه‌های ابریشمی سبز و دیبای ستبر در بر است .
با توجه به آیات ذکر شده به نظر می‌رسد که زیباترین رنگی که در قرآن مطرح شده رنگ سبز است
که لباسهای بهشتیان و جامه ابریشمی و حریرهای سبز به آن تشبیه شده است.
«به نظر کاندینسکی؛ رنگ سبز مطلق، آرام بخش‌ترین رنگها است. این رنگ هیچ انعکاس موجی
حاوی شادی و رنج و یا ترس ندارد و به هیچ طرفی در حرکت نیست، بلکه آرام و ساکن و راضی
از خود است. اما اگر به آن رنگ زرد اضافه شود، زنده و چنانچه آبی اضافه شود، انعکاس دار
می‌گردد.» ۳۲.

در جای دیگر می‌فرماید:

❁ یلبسون ثيابا خضراء ❁ ۳۳

و جامه‌هایی سبز از پرنیان نازک و حریر ستبر می‌پوشند رنگ سبز انتقال دهنده شادی انبساط خاطر
و بهجت است.
چنان‌که بهشت سراسر، سرور و شادی است، به طبع رنگهای به کار رفته در آن نیز این احساس را
دو چندان به بهشتیان منتقل خواهد نمود.

❁ ۲-۴- تخت سبز رنگ

از رنگ سبز به عنوان یک رنگ زیبا و دلنشین، زیاد سخن به میان آمده حتی تکیه‌گاه‌های بهشتیان
را با رنگ سبز معرفی کرده است: *شکاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی*
این رنگ و ایمان معنوی را نشان می‌دهد. سر سبزی طبیعت انسان به حیات اخروی دلالت
می‌کند.

❁ مُتَكِنٌ عَلَى رَفْرَفِ خَضْرٍ وَعَبْقَرَى حَسَانٍ ❁ ۳۴

بهشتیان بر تختهایی تکیه زده‌اند که با بهترین و زیباترین پارچه‌های سبز رنگ پوشانده شده است.
سبز در سیستم عصبی اثر می‌کند. تعدیل‌کننده هیجان‌ات و اضطرابات است. در تحریکات
عصبی، بی‌خوابی‌ها و خستگی اثر مفیدی دارد. فشار را پایین می‌آورد. با منبسط ساختن رگ‌ها،
انسان احساس حرارت می‌کند. آرام‌کننده است و استعمال آن هیچ عکس‌العملی را نشان
نمی‌دهد.

سبز نشانه‌ای از رستاخیز و صعود روحانی به عالم بالاست که از طریق تجدید حیات طبیعت و

رشد گیاهان بشارت آن به انسان داده شده است. ۳۵

به عقیده برخی رنگ سبز، اندوه را از دل می برد، گذشتگان نگاه کردن به جویبار، سبزه زار و رخسار زیبا را سبب از بین رفتن اندوه دل می دانسته اند.

❁ ۲-۵ - شاخه های سبز، زمین سر سبز

زمینی که آثار حیات از او رخت بر بسته بود و چهره ای زشت و تیره داشت با نزول قطرات حیات بخش باران بوسیله گیاهان سرسبز در پرتو نزول باران زنده شد، این مسئله حیات و مرگ است رنگ سبز نشانگر طراوت و زندگی است چرا که طبیعت با این رنگ لباس حیات به تن می کند. رنگ سبز طبیعت علامت بهار، جوانی و رشد و نمو می باشد. آب مایه حیات است،

❁ لم تران الله انزل من السماء ماء فتصبح الارض مخضرة ان الله لطيف خبير ❁ ۳۶
آیا ندیدی خداوند از آسمان، آبی فرستاد، و زمین گردید؟ که همانا خدا به دقیق ترین امور عالم آگاه است.

در قرآن کریم واژه "خضرا" برای اشاره به گیاهی به کار می رود که پس از باریدن باران بر آن زمین رسته باشد.

❁ فاخرجنا منه خضرا نخرج متراكبا و من النخل من طلعها قنوان دانية ❁ ۳۷

و از آن گیاه، جوانه سبزی خارج ساختیم؛ که از آن دانه های متراکمی بر می آوریم. و از شکوفه درخت خرما شکوفه هایی با رشته های باریک بیرون فرستادیم.

در سلول گیاهی کیسه های غشائی هست که در آن موادی درست می شود که کلروفیل نامیده می شود. کلروفیل به معنی «ماده سبز گیاهی و سبزینه» است که معادل آن در عربی «خَضِر» است (یعنی همان چیزیکه در آیه مطرح شده است). این ماده سبز (خضر) انرژی نوری خورشید را جذب می کند و به انرژی شیمائی تبدیل می کند.

«سبز رنگ بهار و رویش طبیعت است، در آغاز بهار رنگ سبز روشن شاخ و برگ گیاهان با تلالو و سرزندگی خود نشاط طبیعت را به جسم و جان انسان منتقل می کند و تنوع رنگ های سبز نو شدن جاودانه طبیعت را نوید می دهند، سبز رنگ امید و زندگی دوباره است.» ۳۸

در روانشناسی رنگها؛ سبز رنگ طبیعت، رنگ نیروی تعادل، رنگ پیشرفت ذهنی و بدنی است. سبز نشان هماهنگی و اثر خوشایند بر دستگاه عصبی است. به همین سبب قرآن باغ ها و درختان سبز را بهجت آور ذکر می کند. رنگ سبز طبیعی مربوط به گیاهان است و اجتماع آنها که حدیقه

را می‌سازد مهمترین اثرش این است که دارنده بهجت اند و در این صورت سبز، رنگ نیکویی است که شادمانی از آن ظاهر می‌شود و سرور آور است

* ۳- رنگ آبی

اصولاً رنگ آبی یک رنگ مقدس در فرهنگ دین اسلام است و چون آسمان به رنگ آبی است و جایگاه فرشته‌ها و موجودات پاک است دارای تقدس می‌باشد. گنبد‌های آبی رنگ و نیز مناره‌های آبی همانند پلی بین زمین و آسمان محسوب می‌شوند. اولین رنگی که پدید آمد آبی بود، در آن زمان نه گیاهان بود... بعد از آبی آسمانی، آبی دریایی، سبز کلروفیل گیاه و آن گاه گیاهان و حیوانات کره خاکی را از رنگ‌های گوناگون خود، مملو ساختند. ۳۹

« آبی دارای قدرتی است همانند قدرت طبیعت در زمستان، هنگام که تمامی جوانه‌ها و رویشها در ظلمت و سکوت پنهان می‌شوند، آبی همیشه سایه دار است. در نهایت عظمت خود به تاریکی می‌گراید. هیچ لمس شدنی نیست، ولی معذک مانند جو شفاف همیشه وجود دارد، در جو زمین آبی از روشن‌ترین نیلی، تا عمیق‌ترین آبی - سیاه آسمان، هنگام شب، متغیر است. آبی روان ما را با امواج ایمان به مسافت بی انتهای روح سوق می‌دهد، آبی برای ما به مفهوم ایمان است. »^{۴۰}

رنگ‌هایی که در ناحیه آبی طیف قرار دارند، رنگ‌های سرد نامیده می‌شوند، رنگ آبی یکی از رنگ‌های غالب در طبیعت است. که سبب تعدیل در نیازهای روانی و روحی انسان خواهد بود. هنگامی که نور خورشید به هوای بالای زمین (جو) که مملو از ذرات ریز و کوچک گرد و غبار است می‌رسد، بیشتر رنگ‌ها به راحتی می‌تواند از بین این ذرات عبور نماید و تنها رنگ آبی به وسیله این ذرات منعکس و می‌شود. به همین دلیل ما آسمان را آبی می‌بینیم.^{۴۱}

❁ انا زینا السماء الدنيا بزینه الكواكب ❁^{۴۲}

ما آسمان این دنیا را با ستارگان آراستیم.

« ستارگان در شب پدیدار می‌شوند، در حقیقت نقاط زرد رنگ روشنی که در دل صفحه آبی تیره شب می‌درخشند، آبی و زرد، دو رنگ متضاد هم و شاید نقاط امید و چراغ‌های زیبا و تابنده ظلمات و تاریکی »^{۴۳}

آبی رنگ آب و آسمان است که نشان دهنده آرامش کامل است. سیستم اعصاب مرکزی را تسکین می‌دهد. و با عمق احساسات ارتباط دارد. « آبی سمبلی از حقیقت، صداقت، خرد، صمیمیت، هوش، ایمان، راستی و بهشت است، که هم از نظر معنوی و هم فیزیکی مفید می‌باشد. سوخت

وساز را آرام کرده و باعث ایجاد نوعی احساس آرامش می شود آن را باعث آسودگی و آرامش خیال می دانند. « ۴۴

«رنگ آبی از نظر معنوی بسیار عمیق و احترام برانگیز است. از نیروی آسمانی و بیکرانه ای برخوردار است که می تواند مخاطبین خود را با تاملی درونی فرا بخواند. آسمان روز جلوه سرزنده، فعال و با طراوت آبی را به نمایش می گذارد و آسمان شب عظمت و شکوه آبی تیره، بسیار عمیق و رازآمیز را معنی می کند. به ویژه وقتی ستاره های زرد رنگ به روی آن می درخشند عمق معانی و رازهای عالم را با سکوتی سرشار از معنویت منتشر می کند.» ۴۵

✽ ۴- رنگ قرمز

قرمز انرژی دهنده و محرک بسیار نیرومندی است. از تاثیر پرتو قرمز بر هموگلوبین انرژی بدن رو به فزونی گذارده، حرارت بدن بالا می رود و گردش خون بهتر می شود.

رنگ قرمز، رنگی گرم و منبسط است، رنگی زنده و در عین حال پر نیرو و مصمم به نظر می رسد ۴۶.

در قرآن رنگ سرخ و قرمز به عنوان رنگ های روز قیامت شناخته می شود.

✽ ۴-۱- پشم قرمز

«قرمز چنان تابندگی دارد که گویی مملو از گرمی اندرونی است. گرمی قرمز با نارنجی نیروی آتشین شدید می شود. قرمز حکایت از جهان سوزان، جنگ و شورش و شیاطین می کند. قرمز همچون آتش زبانه کش است» ۴۷. به همین علت در قرآن کریم برای نشان دادن عظمت روز رستاخیز از این رنگ نام برده شده است. این معتقد است: «رنگ قرمز می تواند تمام درجات واسطه ای بین حالات دوزخ و مشنوم روی سیاه گرفته تا رنگ گلگون لطیف و فرشته وش، بین حالات درونی تا علوی، نوسان داشته باشد» ۴۸ از آن جا روز قیامت به "روز ترس بزرگ" مشهور است حالت ترس و هراس برای همه وجود دارد و وجود رنگ قرمز در این روز این حالت را تشدید خواهد کرد.

❁ و تكون العجال كالعهن المنفوش ❁ ۴۹

و کوه ها مانند پشم زده شده (پشم قرمز) رنگین شود.

بعضی گفته اند "عهن" به معنای پشم قرمز است. این تشبیه اشاره دارد به اینکه در آن روز کوهها

که رنگهای مختلف دارند با زلزله قیامت متلاشی، و چون پشم حلاجی شده می گردند. نکته حائز اهمیت درباره رنگ قرمز این است که هنگام انعکاس رنگ قرمز از اجسام قرمز به دلیل بالا بودن طول موج آن و در نتیجه کشش زیاد این نور نسبت به نورهای دیگر اثر تحریکی آن زیاد است. کوههایی که در روز قیامت به حرکت در آمده و متلاشی می گردند و به صورت غباری در آسمان در می آیند به صورت پشم می شوند که تنها رنگی از آنها نمایان است و این رنگ قرمز باعث تحریک و برانگیختگی همه انسانها می شود.

❁ ۴-۲- گل سرخ رنگ (قرمز)

قرمز رنگ شعله های آتش و خون است. و در آیه ۳۷ سوره الرحمن نیز سرخی دگرگونیهای صفحه آسمان به هنگام قیامت به این رنگ تشبیه شده است با این بیان که:

«فاذا انشقت السماء فکانت ورده کالدهان»^{۵۰}

در آن هنگام که آسمان شکافته شود و همچون روغن مذاب گلگون گردد (حوادث هولناکی رخ می دهد که تاب تحمل آن را نخواهید داشت)!

طبرسی به نقل از برخی از مفسران در توضیح «ورده» می گوید: مقصود خداوند از «ورده» رنگ گلی است. کلمه "ورده" در این آیه به معنای گل سرخ تداعی کننده سرخی آسمان در هنگام قیامت است. که وجه شبه تشبیه همان گرم بودن و فعال بودن زیاد است.

گرچه گیاهان رنگ های گوناگونی دارند ولی بیشتر قرمز رنگ هستند. از این رو آسمان روز قیامت به گل سرخ تشبیه شده است. وی در توضیح «الدهان» آورده: آسمان روز قیامت مانند روغن های رنگارنگی است که پاره ای از آن ها بر پاره ای دیگر ریخته می شود.^{۵۱}

روز قیامت به سبب عظمتی که دارد انسان ها در حال فرار از یکدیگرند و به دنبال محل امنی می گردند. رنگ قرمز اگر به صورت رنگ غالب باشد در محیط احساس هیجان و ناآرامی ایجاد می کند.^{۵۲}

❁ ۴-۳- راه قرمز

خداوند متعال از رنگ قرمز به عنوان رنگ کوهها در جاده های پر پیچ و خم کوهستانی تعبیر آورده است و می فرماید:

❁ من الجبال جدد بیض و حمر مختلف الوانها و غرایب سود ❁^{۵۳}

و از برخی کوه‌ها راهها و جاده‌هایی سفید و سرخ و به رنگهای مختلف و سیاه پررنگ آفریدیم. که با اندکی تامل در آیه فوق به جایگاه رنگ قرمز در علم زمین شناسی پی می‌بریم زیرا کوههای سرخ رنگ منبع عظیم آتشفشانی هستند و مدام در حالت تلاطم می‌باشند. که نماد اصلی این کوهها، گرم و فعال بودن آنها است به همین علت در اثر تغییرات جغرافیایی شروع به فوران می‌کنند.

قرمز رنگ بسیار قوی ای می‌باشد. رنگ قرمز بر سوخت و ساز بدن تاثیر گذاشته، تنفس را شدت می‌بخشد و فشار خون را افزایش می‌دهد. امکان دید بالایی دارد و به همین جهت در طراحی علائم هشدار، چراغهای راهنما و وسائلی مانند وسائل آتش نشانی که باید سریع برداشته شوند از این رنگ استفاده می‌گردد که همگی نشان از توجه دادن و آگاه نمودن افراد نسبت به مسئله خاصی است.

* منابع و ماخذ:

- ۱- محدثی، جواد، ۱۳۷۶، هنر در قلمرو مکتب، دفتر تبلیغات اسلامی حوزه علمیه قم، ص ۴۶.
- ۲- حسینی راد، عبدالمجید، ۱۳۸۴، مبانی هنرهای تجسمی، شرکت چاپ کتابهای درسی ایران، تهران.
- ۳- نور / ۴۰.
- ۴- دریا و اقیانوس‌های ژرف، WWW.IT-IS-TRUTH.ORG، مترجم: خانم نیره اصفهانی.
- ۵- جلالی فخر، فرشته، ۱۳۸۳، www.sharghnewspaper.com.
- ۶- www.yahoo.com, cohort psychology.
- ۷- دباغی، معصومه، www.aftab.ir.
- ۸- جودی مارتین، ترکیب رنگ ترجمه پریسا محقق زاده، انتشارات مارلیک.
- ۹- بقره/۶۹.
- ۱۰- حجتی، محمد امین، ۱۳۸۳، اثر تربیتی رنگ چگونگی استفاده از رنگ در زندگی، نشر جمال، ص ۲۰.
- ۱۱- محدثی جواد، هنر در قلمرو مکتب، ص ۴۶.

- ۱۲- پاولین ویلز، ۱۳۷۴، رنگ درمانی، مترجم فرجی، مرجان، انتشارات درس، ص ۱۲۷.
- ۱۳- اکبر زاده، مهد علی، ۱۳۷۳، رنگ و تربیت، ص ۷۰.
- ۱۴- حدید/۲۰.
- ۱۵- مارکس لوشر، روانشناسی رنگ ها، ترجمه لیلا مهرادپی، انتشارات حسام، ۱۳۷۰، ص ۹۰.
- ۱۶- حنفی، حسن، گونه گونی رنگ در قرآن کریم، مترجم انصاری، مسعود، مجله گلستان قرآن، شماره ۲۰۴، ص ۵۱.
- ۱۷- زمر/۲۱.
- ۱۸- کریمی نیا، محمد مهدی، رنگها در قرآن، مجله دیدار آشنا، شماره ۱۸.
- ۱۹- رم/۵۱.
- ۲۰- عباس نژاد، محسن، فغفور مغربی، حمید، اشرف، علیرضا، ...، قرآن و علوم طبیعی، انتشارات بنیاد پژوهشهای قرآنی حوزه و دانشگاه و انتشارات واحد مشهد، مشهد، ۱۳۸۵، ص ۴۳۵.
- ۲۱- مرسلات/۳۲.
- ۲۲- رنگ زرد از منظر آیات و روایات، www.aftab.ir
- ۲۳- اولیور یو فراری، نقاشی کودکان، ص ۹۸.
- ۲۴- عباس نژاد، محسن، فغفور مغربی، حمید، اشرف، علیرضا، ...، قرآن و علوم طبیعی، ص ۴۳۵.
- ۲۵- ایتن، عناصر رنگ، ۱۹۷۸، ترجمه حسن ملجایی، انتشارات دانش تایپ، ص ۱۳۳.
- ۲۶- یوسف/۴۶.
- ۲۷- سمبل های رنگها www.world30P.com
- ۲۸- حنفی؛ حسن، گونه گونی رنگ در قرآن کریم، ص ۵۴.
- ۲۹- الرحمن / ۷۶.
- ۳۰- مجلسی، محمد باقر، بحارالانوارالجامعه لدرر اخبارالائمه الاطهار، موسسه الوفاء، لبنان، بیروت، سوم، ۱۹۸۳م- ۱۴۰۳ق، ج ۱۰۴، ص ۴۵، ح ۱۰.
- ۳۱- دهر/۲۱.
- ۳۲- اولیور یو فراری، نقاشی کودکان، ص ۹۸.
- ۳۳- کهف/۳۱.

- ۳۴ - الرحمن/۷۶.
- ۳۵ - حسینی زاد، عبدالمجید، مبانی هنرهای تجسمی ص ۱۶۶.
- ۳۶ - حج/۶۳.
- ۳۷ - انعام/۹۹.
- ۳۸ - حسینی زاد، عبدالمجید، مبانی هنرهای تجسمی، ص ۱۶۶.
- ۳۹ - حجتی، محمد امین، اثر تربیتی رنگ، ص ۱۳.
- ۴۰ - ایتن، عناصر رنگ، ص ۱۳۲.
- ۴۱ - فرزانه، ناصر، ۱۳۷۵، رنگ و طبیعت (بخشی از دانش رنگها)، انتشارات تهران، ص ۷۰.
- ۴۲ - صافات/۷.
- ۴۳ - اکبرزاده مهد علی، رنگ و تربیت، ص ۵۵.
- ۴۴ - سمبل های رنگها ذرجه ۳۰ حد زرس ۰ س س س
- ۴۵ - حسینی زاد، ۱۳۸۴، ص ۱۶۴.
- ۴۶ - اولیور یو فراری، آنا، نقاشی کودکان، ص ۹۹.
- ۴۷ - ایتن، عناصر رنگ، ص ۱۲۹.
- ۴۸ - همان، ص ۱۳۲.
- ۴۹ - قارعه/۵.
- ۵۰ - الرحمن/۳۷.
- ۵۱ - مجمع البیان، ج ۵، ص ۳۱۱. گاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی
- ۵۲ - www.aftab.ir
- ۵۳ - فاطر/۲۷.

پرتال جامع علوم انسانی

